

https://doi.org/10.31516/2410-5325.070.14

УДК 792.82(477)“195/199”

В. В. Волкомор, викладач, кафедра музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

wolkomor2@gmail.com

http://orcid.org/0000-0003-2401-3079

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЗВУКОРЕЖИСУРИ¹

Досліджено проблематику розвитку звукорежисури в умовах сучасного соціокультурного простору. Проаналізовано основні тенденції вітчизняної звукорежисури на сучасному етапі та охарактеризовано перспективні напрями розвитку у XXI ст. Виявлено, що провідними тенденціями сучасної звукорежисури є уніфікація, автоматизація зведення та мастерингу, зростання інтересу звукорежисерів до технічних приладів й інструментів минулих років, а також розширення обов'язків звукорежисерів в усіх галузях діяльності та посилення творчого складника звукозапису. Серед інновацій, що зумовлюють подальший розвиток звукорежисури, домінують живий виступ, аудіо високого розширення, віртуальна та доповнена реальність. На основі аналізу теоретико-практичного дискурсу сучасної вітчизняної звукорежисури означено припущення, що основними тенденціями в найближчому майбутньому стануть посилення індивідуалізації звукорежисерського стилю та подальша трансформація висхідного матеріалу, надання йому новаторської тембральної колористики.

Ключові слова: *звукорежисура, музичне мистецтво, звукозапис, фонограми, технології, творчість, тенденції розвитку.*

V. V. Volkomor, lecturer, Department of Music Art, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOUND ENGINEERING

The aim of this paper is to identify the features and outline promising trends in the development of national sound engineering in the modern socio-cultural space.

Research methodology. The method of historicism was applied, which helped to outline the general trends in the evolution of the art of recording; complex, systemic and typological methods (to study the features of the development of national sound engineering at the present stage), art history method (to outline modern trends in national sound engineering and prospects for the development of the art of sound recording), comparative-typological method tools, techniques and methods of national sound engineering.

Results. The study has found that the dominant trends in national sound engineering in the near future will be the strengthening of individualization of sound design style and further transformation of the ascending material, giving it innovative timbre colors.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License

Novelty. The issues of the development of national sound engineering under the conditions of modern sociocultural space are considered. The main tendencies of national sound engineering at the present stage are analyzed and the prospective lines of development in the 21st century are characterized.

The practical significance. The material in this article can be of interest to the Ukrainian theorists and people on the ground of sound engineering, musicology, in the context of involving it to the education and research appeal.

Keywords: *sound engineering, music art, sound recording, phonograms, technologies, creativity, lines of development.*

Постановка проблеми. Мистецтво звукорежисури безпосередньо пов'язане з інноваціями в усіх галузях людської діяльності та визначає тенденції і перспективи розвитку сучасного мистецтва. Протягом останніх років галузь звукозапису демонструє стійкі темпи зростання — розвиток технологій сприяє формуванню різноманітних способів запису, зведення фонограм, відповідно, у найближчі роки, згідно з прогнозами фахівців, трансформаційні процеси та розробка новаторських прийомів і методів стануть характерними ознаками вітчизняної звукорежисури. Це актуалізує доцільність розширення та збагачення теоретичної бази мистецтва звукозапису дослідженнями сучасних тенденцій і технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує значний інтерес вітчизняних дослідників до проблематики розвитку звукорежисури в Україні. У різноманітних контекстах сучасну звукорежисуру розглядають М. Моженко («Дигіталізація медіа і сучасна аудіовізуальна культура», 2015 р.), О. Лішафай («Естетика екранного звуку, акустика і комунікація в мистецтві театру, кіно, естради», 2015 р.) та ін. Критерії оцінки художньої якості звукового матеріалу в епоху цифрових технологій аналізує О. Войтович в однойменній науковій публікації (2015 р.); чинники та складові розвитку вітчизняної звукорежисури в культурі та мистецтві 1950–2010-х рр. визначає В. Дяченко в дослідженні «Творча діяльність українських звукорежисерів другої половини ХХ — початку ХХІ століття: теорія, історія, практика» (2018); Д. Хренов у науковій статті «Перспективи розвитку саунд-дизайну в Україні» (2019) здійснює спробу виявити основні напрями звукового дизайну як виду сучасної дизайнерської діяльності.

Проте різноманітні аспекти сучасної звукорежисури, висвітлені українськими науковцями, зважаючи на динамічний розвиток мистецтва звукозапису у ХХІ ст., не вичерпують означеного питання.

Мета статті — виявлення особливостей та окреслення перспективних тенденцій розвитку вітчизняної звукорежисури в умовах сучасного соціокультурного простору.

Досягнення означеної мети зумовило постановку та виконання таких завдань: дослідити стан розробленості обраної тематики; здійснити

компаративний аналіз інформаційних джерел; охарактеризувати загальні тенденції еволюції мистецтва запису; окреслити сучасні тенденції вітчизняного звукового дизайну та перспективи розвитку мистецтва звукозапису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-технічний прогрес, результатом якого є сучасна техногенна цивілізація, здійснив безпрецедентний вплив на всі види мистецтва, художню культуру загалом та активізував розвиток новаторських практик, що формуються на технологічній основі. Звукорежисура, що виникла в 1920–1930-х рр., завдяки специфічним засобам художньої виразності протягом ХХ ст. еволюціонувала від суто технічних практик у галузі звукозапису до повноцінної творчої діяльності, трансформувавшись у вид мистецтва, у якому авторський текст та робота виконавців позиціюються як «висхідний матеріал», а створенню кінцевого вигляду музичного твору сприяють специфічні художні засоби виразності (Юсса, 2013, с. 25).

Основним стимулом розвитку індустрії музичного звукозапису вважається цифрова сфера реалізації продукту. Т. Ястремський (2019, с. 92–93) акцентує, що протягом перших 15-ти років ХХІ ст. у світовій індустрії звукозапису спостерігався спад активності, подальша активізація стала результатом серйозних інвестицій компаній звукозапису не лише в артистів та якість продукції, а й у цифрові інновації, покликані зробити музику доступнішою й такою, що відповідає потребам сучасного слухача. Дослідник наголошує: позитивні зміни в індустрії звукозапису безпосередньо пов'язані з активним інвестуванням у нові технології презентування музики, розробку моделей монетизації, що роблять музику доступнішою для користувачів з технічної та фінансової точок зору.

На сучасному етапі у вітчизняному соціокультурному просторі звукорежисура є одним із найперспективніших напрямів творчої діяльності, а її розвиток безпосередньо пов'язаний з інтенсивністю інтегрування новаторських практик у сфери студійного звукозапису та нових медіа. Основою процесу практичної діяльності звукорежисера ХХІ ст. є використання засобів художньої виразності, що реалізуються завдяки технічній палітрі — звукорежисер оперує специфічним інструментарієм, який перебуває в процесі постійного оновлення та збагачення, об'єктивно відображаючи зміни й нововведення мови музичного мистецтва.

Протягом останнього десятиліття музична індустрія перебуває в стані постійних змін, що зумовили загальний перехід від компакт-дисків до цифрового аудіо та розвиток інноваційних жанрів, а активізація модерністичних процесів у сфері технічного і програмного оснащення

надає можливості для реалізації авторських проєктів у звукорежисурі. Якщо наприкінці ХХ ст. редагування звука, створення музичних фонограм, монтаж аудіо та відео здійснювали засобами різноманітного програмного забезпечення, що характеризувалося відмінністю функціонального призначення та, відповідно, інструментарію (Ефимова, 2005, с. 15), то на сучасному етапі вітчизняний ринок забезпечений багатofункціональними програмами, зокрема з вбудованими наборами і комбінаціями, створеними на основі налаштувань видатних звукорежисерів, для зведення і аудіомастерингу.

Утім дослідники наголошують на наявності певної рецесії розвитку програмних продуктів у галузі звукозапису, оскільки оновлення стосуються винятково ліцензій безпеки та інтерфейсу, натомість значних змін у структурі віртуальних студій не спостерігається (Ключкова, 2017, с. 45).

Водночас у всіх галузях звукорежисури суттєво розширюється коло обов'язків, які стосуються музичного оформлення радіоефірів, обробки звука, підбору музичного супроводу та різноманітних елементів оформлення телевізійних фільмів та програм, що наразі вирізняються масштабністю використання різноманітних засобів звукового оформлення й наповнення (Хренов, 2018, с. 91). У масовій музиці, особливості звукорежисури якої відзначаються технологічною та художньою специфікою, зростання ролі звукорежисера й зміна його функцій посприяли трансформаційним змінам, зокрема появі спеціалістів нового профілю — саундпродюсерів, котрі не лише формують звуковий образ майбутнього альбому, а й безпосередньо взаємодіють з аранжувальниками, а іноді виконують їхні функції.

Вплив нових технологій на початку ХХІ ст. став основним фактором прогресу і подальшого розвитку художньої мови звукозапису, що залежить від новаторських технічних засобів, доступних звукорежисерам.

Наразі засоби художньої виразності позиціюються як система створення звукового образу, що виникає в процесі запису, просторової організації та обробки різноманітних звукових компонентів фонограми в художньо осмислене та естетично єдине ціле. На думку П. Ігнатова (2006, с. 6), специфічною особливістю засобів художньої виразності мистецтва звукозапису є синкретична сутність та дуалістичність, що виявляється в діалектичній єдності мистецтва і техніки, прогрес у розвитку якої сприяє значному розширенню художньої палітри та вирішенню новаторських художньо-естетичних завдань.

На думку В. Чабушкіна (2013, с. 1052), суттєвим фактором розвитку художньої мови мистецтва звукозапису ХХІ ст. є нова технологія

синтезу звукового поля, система просторового звуковідтворення WFS, яка може використовуватися для створення об'єктів звукового мистецтва. Дослідник акцентує, що новий підхід під час аналізу та відтворення звукового поля сприяє новаторському осмисленню звукорежисером традиційних засобів передачі слухачеві художнього образу елементу звукової картини.

У 2010-х рр. зростає звернення вітчизняних звукорежисерів до вінтажних інструментів та технічного приладдя минулого, що зумовлено прагненням додати у фонограми елементи унікальності. Водночас актуальні наразі прийомі зведення надають можливості суттєво перелаштувати частотні характеристики, специфічно еквалізувати звук і досягти акцентуації окремих частотних характеристик за допомогою енхансерів.

Важливою тенденцією розвитку вітчизняної звукорежисури є посилення творчого складника звукозапису, зокрема креативне використання різноманітних ефектів та мікшерних консолей. Сучасними дослідниками розроблено кілька типів категоризації творчих напрямів у звукорежисурі XXI ст. на основі використання різноманітних технічних засобів для запису та обробки звуку.

Н. Рахманова (2015, с. 167–168) вирізняє чотири напрями сучасної звукорежисури, що сформувалися відповідно до різноманітних концепцій уявлення фонограми як віртуального звукового простору та її зв'язку з реальною акустичною подією:

- *academic-sound*, для якого характерні прагнення зафіксувати акустичну подію в незмінному вигляді та поділ на групи: *one-point* (використання мінімальної кількості мікрофонів, відсутність частотної корекції, просторової обробки та компресії сигнального тракту; типовим є моделювання віртуального простору до запису), *surround* (використання багатоканальних систем відтворення звука з метою ефектного впливу на слухача), *classic* (використання різноманітних стратегій звукозапису, залежність методів роботи від конкретного випадку, метою є створення акустичного запису природного звучання);
- *snippet-sound* — типовим є ігнорування традицій класичного запису, створення власних звукових образів на протигагу традиційному відтворенню реалістичної звукової картини, використання великої кількості мікрофонів, різноманітних акустичних рішень для різних джерел звука і, як результат, — організація віртуального звукового простору за принципом «клаптевої» техніки;
- *illusory-sound* — віддалений від реальності напрям, представники якого прагнуть використовувати різноманітні звукові фарби, доступні лише у віртуальному звуковому просторі; характерним є

створення динамічних акустичних ефектів, моделювання нереальних тембрів;

- VST-sound — напрям сучасного звукозапису, що вирізняється математично точною побудовою звукових картин, уніфікацією тембрів, алгоритмізацією процесів запису і зведення та значним ступенем втручання в музичний матеріал (зокрема використання прийомів деструктивного монтажу, активного використання програмних синтезаторів, стандарту цифрового звукозапису «мідіт» та редакторів висотної корекції).

О. Бут (2018, с. 116) наголошує, що активний розвиток телевізійної індустрії, студій звукозапису, процеси радіофікації та звукопідсилення сценічних (концертних) майданчиків сприяють значному розширенню галузі звукорежисури й подальшій професійній диференціації.

У сучасній звукорежисурі, що позиціонується в соціомистецькому просторі XXI ст. як самобутнє художнє явище та специфічна галузь художньої творчості, інноваціями, які зумовлюють подальший розвиток звукової інженерії, є:

- живий виступ: робота звукорежисера з живим звуком суттєво відрізняється від студійної і висуває власні завдання, що відповідають специфіці двох основних етапів — налаштування звука та безпосередньо концертний виступ;
- аудіо високого розширення: цифрове аудіо у формі завантаження та використання потокових сервісів позиціонується як домінуючий формат музичної індустрії. Проте необхідна для забезпечення працездатності файлів архівація призводить до втрати даних під час кодування, що, відповідно, зумовлює зниження якості звука. На сучасному етапі, з появою звука з високою роздільною здатністю (звук з підвищеною частотою дискретизації та бітової глибини, що сприяє більшій точності під час перетворення аналогових звукових хвиль на цифрові) спостерігається помітне поліпшення якості звука;
- віртуальна та доповнена реальність: новаторська тенденція, зумовлена наданням звукорежисерам можливості доповнити унікальний досвід, який пропонують технології віртуальної й доповненої реальності. Зокрема з появою та поширенням комп'ютерних додатків, що використовують технологію віртуальної реальності і персональний моніторинг у вигляді головних стереотелефонів, актуалізується доцільність використання об'ємних звукових образів, які створюють реалістичну звукову картину. Відчуття занурення людини у віртуальну реальність потребує динамічного звукового ландшафту та звукового супроводу. Найпрогресивнішим напрямом звука у віртуальній реальності є «просторове аудіо», призначене для імітування

висоти тону, гучності, рівня реверберації та інших звукових сигналів, на які мозок «очікує» під час занурення.

Означені тенденції розвитку вітчизняної звукорежисури, водночас, мають спрямувати сучасних українських науковців на дослідження таких напрямів мистецтва звукозапису, як принципи створення систем просторового звука та віртуальної реальності; особливості слухового сприйняття музичних, вербальних сигналів; удосконалення методики створення та виміру перетворювачів; прогрес у галузі аудіоосвіти тощо.

Висновки. Проаналізовані вище процеси засвідчують, що провідними тенденціями сучасної звукорежисури є уніфікація, автоматизація зведення та мастерингу, зростання інтересу звукорежисерів до технічних приладів й інструментів минулих років, а також розширення обов'язків звукорежисерів в усіх галузях діяльності та актуалізація творчого складника звукозапису. Серед інновацій, що зумовлюють подальший розвиток звукорежисури, домінантними є живий виступ, аудіо високого розширення, віртуальна та доповнена реальність.

Дослідження виявило, що у вітчизняній звукорежисурі домінантними тенденціями в найближчому майбутньому стануть посилення індивідуалізації звукорежисерського стилю та подальша трансформація висхідного матеріалу, надання йому новаторської тембральної колористики.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблематики. Матеріали статті виявляють теми для подальшого наукового дослідження тенденцій та перспектив розвитку вітчизняної звукорежисури, що передбачає розширення джерельної бази, поглиблене вивчення окремих аспектів і перевірку авторських висновків під час польових досліджень.

Список посилань

- Бут, О. (2018). Діалог класичного і модерного напрямів у звукорежисурі (до питання визначення професії). *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*, 22, 112–119.
- Войтович, О. О. (2015). Критерії оцінки художньої якості звукового матеріалу в епоху цифрових технологій. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*, 21(2), 194–197.
- Дьяченко, В. В. (2018). *Творча діяльність українських звукорежисерів другої половини ХХ — початку ХХІ століття: теорія, історія, практика* (Автореферат дис. канд. мистецтвознавства: 26.00.01). Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ.
- Ефимова, Н. Н. (2005). *Художественно-эстетический анализ звукового эфирного пространства телерадиовещания* (Автореферат дисс. доктора искусствоведения: 17.00.03). Москва.

- Игнатов, П. В. (2006). *Эволюция средств художественной выразительности в творчестве звукорежиссера* (Автореферат дисс. канд. искусствоведения: 17.00.09). Санкт-Петербургский гуманитарный университет профсоюзов. Санкт-Петербург.
- Лішафай, О. О. (2015). Естетика екранного звуку, акустика і комунікація в мистецтві театру, кіно, естради. *Питання культурології*, 31, 149–156.
- Моженко, М. В. (2015). Дигіталізація медіа і сучасна аудіовізуальна культура. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 33, 91–98.
- Ключкова, Е. Ю. (2017). Основные тенденции современной звукорежиссуры. *Культурная жизнь Юга России*, 2 (65), 44–47.
- Рахманова, Н. Н. (2015). Творческие направления в современной звукорежиссуры. *Грамота*, 6 (56), 1, 166–169.
- Хренов, Д. О. (2018). Роль звукорежиссури в становленні та розвитку українського кіно та телемистецтва. *Вісник КНУКіМ. Серія Мистецтвознавство*, 39, 85–93.
- Хренов, Д. О. (2019). Перспективи розвитку саунд-дизайну в Україні. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 40, 18–26.
- Чабушкин, В. А. (2013). Новая система пространственного звука — WAVE FIELD SYNTHESIS в контексте искусства звукорежиссуры. *Современные проблемы науки и образования*, 6, 1052.
- Юсса, Е. Б. (2013). К вопросу о функциях современной звукорежиссуры. *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств*, 3, 25–27.
- Ястремский, Т. С. (2019). О положительных изменениях в индустрии музыкальной звукозаписи. *Современные аудиовизуальные технологии в художественном творчестве и высшем образовании*, XI Всероссийская научно-практическая конференция, 23 марта 2019 г. (с. 91–93). Санкт-Петербург: СПбГУП.

References

- But, O. (2018). Dialogue of classical and modern trends in sound engineering (defining a profession). *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho*, 22, 112–119. [In Ukrainian].
- Voitovich, O. O. (2015). Criteria for assessing the artistic quality of sound material in the age of digital technology. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Kulturolohiia*, 21 (2), 194–197. [In Ukrainian].
- Dyachenko, V. V. (2018). *Creative activity of Ukrainian sound directors of the second half of the 20th — early 21st century: theory, history, practice* (Abstract of Ph.D. thesis). National Academy of Management of Culture and Arts. Kyiv. [In Ukrainian].
- Yefimova, N. N. (2005). *Artistic and aesthetic analysis of the sound broadcasting space of television and radio* (Abstract of Ph.D. thesis). Moscow. [In Russian].
- Ignatov, P. V. (2006). *Evolution of means of artistic expression in the work of a sound engineer* (Abstract of Ph.D. thesis). St. Petersburg Humanitarian University of Trade Unions. St. Petersburg. [In Russian].

- Klyuchkova, E. Yu. (2017). The main trends of modern sound engineering. *Kulturnaja zhizn Yuga Rossii*, 2 (65), 44–47. [In Russian].
- Lishafay, O. O. (2015). Aesthetics of screen sound, acoustics and communication in the art of theater, cinema, pop. *Pytannia kulturolohii*, 31, 149–156. [In Ukrainian].
- Mozhenko, M. V. (2015). Digitalization of media and modern audiovisual culture. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo*, 33, 91–98. [In Ukrainian].
- Rakhmanova, N. N. (2015). Creative directions in modern sound engineering. *Gramota*, 6 (56), 1, 166–169. [In Russian].
- Khrenov, D. O. (2018). The role of sound engineering in the formation and development of Ukrainian cinema and telemetry. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo*, 39, 85–93. [In Ukrainian].
- Hrenov, D. O. (2019). Prospects for the development of sound design in Ukraine. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo*, 40, 18–26. [In Ukrainian].
- Chabushkin, V. A. (2013). New spatial sound system — WAVE FIELD SYNTHESIS in the context of the art of sound engineering. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*, 6, 1052. [In Russian].
- Yussa, E. B. (2013). The functions of modern sound engineering. *Vestnik Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta kul'tury i iskusstv*, 3, 25–27. [In Russian].
- Yastremsky, T. S. (2019). On the positive changes in the music recording industry. *Sovremennye audiovizualnye tehnologii v hudozhestvennom tvorchestve i vysshem obrazovanii*, XI All-Russian scientific and practical conference, March 23, 2019 (p. 91–93). St. Petersburg: Saint Petersburg Humanitarian University of Trade Unions. [In Russian].

Надійшла до редколегії 09.09.2020 р.